

Willems eerste 42 levensjaren draagt een sterk zelfbevestigend, soms apologetisch karakter. Hij schrijft de wrok van zich af die hem beklemde wegens pesterijen uit zijn jeugd (hij zou verantwoordelijk zijn geweest voor de dood van een vriendje), een lang conflict met de Waalse kerkenraad onder ds. Josué Teissèdre l'Ange, onenigheid met schoolopziener Adriaan van den Ende en nog zo wat grotere en kleinere ruzies. Als we zijn memoires moeten geloven grotsierde Van den Huil in conflicten. Het lijkt wel of ze zijn leven inhoud gaven en stuurden, al wordt niet helemaal duidelijk of ze nu in de sociale verhoudingen lagen ingebakken of aan zijn temperament te wijten waren. In de jaren van zijn rentenierschap kabbelen de memoires wat rustiger voort op de golven van een intensief beleefd familieleven maar verliezen ze de meerwaarde die de analyse van zijn conflicten eraan verleende.

Aan de stijl van de autobiografie valt te zien dat de auteur een schoolmeester was, gewend te schrijven, uit te leggen en te corrigeren. Met fijne ironie wijst hij op de 'fraaije stijl en zuivere taal' van een in allerberoerdst Frans geschreven briefje van nota bene de Waalse diaconie (403). In de omgang met teksten was hij superieur aan zijn tegenstanders, en daarmee haalde hij in zijn memoires zijn verhaal. Het is dan ook een plezierig leesbaar verslag geworden van een leven dat in de lokale standenmaatschappij niet erg veel voorstelde maar dat zijn spanning ontleende aan de ambities van de schrijver, zijn intens medeleven met zijn familieleden, zijn ruzies, de zekerheid dat hij met zijn maatschappelijke welstand een overwinning op het lot had behaald, en het vermogen om ook de kleinste kleinigheden te beschrijven en in de herinnering te laten rondspelen.

Het zeer uitgebreide register (687-736) bevat alle in de tekst genoemde personen, met verwijzing naar de bladzijdennummers van het manuscript (helaas niet van de publicatie) en enige persoonsgegevens. Buiten de elite gaat de identificatie vaak echter niet veel verder dan een samenvatting van wat de autobiografie zelf bevat. Kon het Haarlemse archief niet wat meer precisie bieden? Met naam en straat genoemde middenstanders moeten toch te identificeren zijn, om nog niet te spreken van predikanten, schoolmeesters en officieren?

Willem Frijhoff

V. Houben, *Van kolonie tot eenheidsstaat. Indonesië in de negentiende en twintigste eeuw* (Semaian XVI; Leiden: Vakgroep talen en culturen van Zuidoost-Azië en Oceanië, Rijksuniversiteit Leiden, 1996, xii + 287 blz., f45,-, ISBN 90 73084 17 2).

Deze door de Vakgroep talen en culturen van Zuidoost-Azië en Oceanië uitgegeven beknopte monografie vindt zijn oorsprong in het geschiedenisonderwijs aan studenten van genoemde vakgroep. De sporen hiervan zijn duidelijk zichtbaar. De afzonderlijke hoofdstukken vertonen qua stijl eenvoudige maar duidelijke formuleringen, zijn niet geannoteerd en worden met een korte lijst van geraadpleegde literatuur afgesloten. De uit negen hoofdstukken bestaande hoofdstekst wordt gevolgd door een aantal bijlagen in de vorm van bronnenteksten, die een bepaald aspect verder illustreren. Onder die bronnenteksten zijn er echter ook een paar in het Indonesisch. Nu deze monografie middels druk voor een groter publiek beschikbaar is gesteld, ware het wellicht beter geweest deze Indonesische teksten van een Nederlandse vertaling te voorzien.

Het hoofdthema van dit boek is de geschiedenis van Indonesië in de negentiende en twintigste eeuw, met de nadruk op de verhouding Nederland-Indonesië. 'Contactgeschiedenis' en uitwisseling van ideeën staan daarbij centraal. De auteur wijkt in zijn boek bewust enigszins van het bekende stramien van een presentatie van de feiten af door elk tijdvak te bezien vanuit

het perspectief van een hoofdrolspeler. Deze hoofdrolspelers personifiëren als het ware bepaalde aspecten van de Nederlands-Indonesische verhouding in zo'n tijdvak. De auteur schuift acht hoofdrolspelers naar voren: vier Nederlanders en vier Indonesiërs.

In acht hoofdstukken wordt op heldere wijze de ontwikkeling van de verhouding tussen Nederland en Indonesië uiteengezet. Het verhaal begint zo ongeveer bij Herman Willem Daendels, die in 1808 als gouverneur-generaal aantrad, en het eindigt in de jaren negentig bij president Suharto, die met eerstgenoemde gemeen had dat ook hij een militair was, die op het hoogste kussen terecht kwam. De twee laatste hoofdstukken zijn gewijd aan het Indonesië van na de soevereiniteitsoverdracht, één aan de Orde Lama, de 'oude orde' van Sukarno en één aan de Orde Baru, de 'nieuwe orde' van Suharto. Het opnemen van deze hoofdstukken is op zichzelf een goede zaak. Al te vaak blijven Nederlandse overzichtswerken over Indonesië steken bij het moment dat de Nederlanders het gebied verlaten. De geschiedenis van Indonesië gaat echter ook daarna gewoon door en is vaak zeker zo interessant.

In ieder hoofdstuk laat de auteur zowel Nederlandse als Indonesische tijdgenoten aan het woord over de ontwikkelingen in hun eigen periode. Met name het commentaar van Indonesische tijdgenoten is vaak verrassend. De koloniale tijd wordt namelijk voor een belangrijk deel gekenmerkt door territoriale expansie en de opbouw van een moderne staat en een moderne economie. Het aaneenrijgen van de mijlpalen in deze ontwikkelingen doet al snel een gevoel van 'daar werd iets groots verricht' ontstaan. Het commentaar van de Indonesiërs komt echter meestal voort uit een situatie waarin zij geen deel hadden aan deze 'zegeningen' of uit een situatie van regelrechte repressie. In een boek bestemd voor een Nederlands lezerspubliek hebben deze Indonesische gezichtspunten derhalve een belangrijke meerwaarde. Voorts gaat de auteur in ieder hoofdstuk in meer of mindere mate in op de belangrijkste debatten over bepaalde kwesties die onder historici en andere wetenschappers gevoerd zijn, bijvoorbeeld over het effect van het cultuurstelsel, over het koelievraagstuk omstreeks de eeuwwisseling of over de ware toedracht van de machtswisseling in 1965-1966. Ook dit is een van de sterke kanten van dit boek.

De auteur beëindigt het aspect 'contactgeschiedenis' met het moeizaam verlopen staatsbezoek van koningin Beatrix aan Indonesië in 1995 (206). Hij constateert dat de afwezigheid van de koningin bij de viering van de vijftigste verjaardag van de Indonesische onafhankelijkheidsverklaring op 17 augustus 1995 in Indonesië is geïnterpreteerd als een uiting van het door Nederland nog steeds niet erkennen van de legitimiteit van deze verklaring. Als één van de oorzaken hiervoor noemt de auteur dat het koloniale verleden in de huidige Nederlandse standpuntbepaling ten opzichte van Indonesië nog steeds een rol speelt. In Nederland is de mentale dekolonisatie nog niet geheel voltooid. Daarvoor is het noodzakelijk dat het minder fraaie zelfbeeld dat naar boven komt uit de koloniale geschiedenis in het Nederlandse nationale identiteitsbesef een plaats krijgt.

Natuurlijk zijn er hier en daar wel wat punten van kritiek of kwesties waarover men met de auteur van mening kan verschillen. Het niet vertalen van enige Indonesische bronnenteksten is hiervoor al genoemd. Verder schuift de auteur de verantwoordelijkheid voor het mislukken van de diplomatie in de periode van het Nederlands-Indonesische conflict in 1947 en 1948 wel wat rigoureuze toe naar de Nederlandse kant. De daarop gevolgde militaire acties geheel op rekening van het havikgedrag van generaal S. H. Spoor te schrijven (137) is wat simpel, omdat het voorbijgaat aan een ook in Indonesische militaire kringen levende compromisloze benadering. Een enkele keer is de auteur in zijn behoefte personen kort en bondig te typeren wel eens geneigd tot het toepassen van wat minder genuanceerde labels, die in hun eenvoud de personen in kwestie niet voldoende recht doen. In dit verband zou ik willen wijzen op het label 'de collaborateur' L. F. Jansen (129, 131, 132) en dat van de 'volksmenner' voor Sukarno (xii).

Sukarno komt er ook elders minder goed vanaf, getuige de opmerking dat hij volksleider werd omdat hij over demagogische kwaliteiten beschikte (162). Doch dit zijn slechts details. Houben heeft met dit boek een geslaagd overzichtswerk geleverd met bij tijd en wijle interessante gezichtspunten.

Gerrit Knaap

R. Vanderstraeten, M. Preneel, / *75 Jaar zusters der christelijke scholen Vorselaar, 1820-1995*, L. Dhaene, L. Vints, ed. (Vorselaar Zusters der christelijke scholen, Leuven: KADOC, 1996, 511 blz., Bf 1000,-, geen ISBN).

De congregatie waarvan dit rijk geïllustreerde boek de ontwikkeling schetst, gaat terug tot het jaar 1820, toen in de Kempische plattelandsgemeente Vorselaar een werkschool werd opgericht. Het initiatief ging uit van gravin van de Werve, geboren Reine della Faille, en van priester L. V. Donche, ex-jezuïet (die in 1843 opnieuw tot de Societas Jesu zou toetreden). De school werd aanvankelijk door twee geestelijke dochters bediend. Tijdens de eerstvolgende jaren kwamen er enkelen bij. De erkenning als diocesane religieuze congregatie gebeurde in 1834, toen de Regel door de Mechelse aartsbisschop Stercx werd goedgekeurd. Tot omstreeks 1870 bleef de congregatie qua ledenaantal en bijhuizen vrij bescheiden. Daarna volgde een snelle en aanzienlijke expansie. De effectieven groeiden aanhoudend aan tot in 1959, toen het maximum aantal leden (1556) werd bereikt. Er volgde evenwel, zoals ook in andere congregaties, een scherpe daling. In 1995 stond men weer op het niveau van 70 jaar tevoren, met dien verstande dat het corps nu sterk was vergrijsd. De ontwikkeling van het aantal huizen liep met die van de effectieven parallel: van 9 vóór 1871 tot een 130 in 1940. Ook nadien kwam het nog tot nieuwe stichtingen, maar sedert de jaren zestig volgden tientallen sluitingen elkaar op.

Het apostolaat van de zusters lag tot in de jaren 1960 uitsluitend op het terrein van het onderwijs. Nadien namen ze deel aan de activiteit in de missies (in Venezuela en tijdelijk ook in Zaïre). In België is momenteel nog slechts een derde van de 121 actieve zusters (jonger dan 60 jaar) in het onderwijs werkzaam. De overigen vindt men terug in de sociale en de pastorale sector of in het dienstbetoon aan medezusters. In het onderwijs ruimden de religieuzen sedert 1945 meer en meer de plaats voor leken. Dat houdt niet alleen verband met de ontwikkeling van hun effectieven, maar ook met die van het onderwijsaanbod. Tijdens de negentiende eeuw bleef dit in hoofdzaak tot lager onderwijs beperkt. Nadien werd het uitgebreid tot normaal-onderwijs (eerst voor de zusters zelf, per 1945 ook voor leken) en diverse vormen van beroeps-onderwijs. Op secundair niveau valt de ontwikkeling vooral na de Tweede Wereldoorlog te situeren. Van meet af aan waren de hier werkzame leerkrachten overwegend leken.

Het congregationale leven van de zusters, genormeerd door Regel en Gebruiken, stond traditioneel onder de strakke leiding van het centraal gezag. Volstreekte gehoorzaamheid aan de algemene overste was vereist. Afscheiding van de wereld, zelfs van de eigen familie, moest het geestelijke welvaren bevorderen, maar was voor een actieve congregatie niet zo simpel te realiseren. Vensters op de buitenwereld zijn nochtans pas sedert de jaren 1950 opengegaan. In het kloosterleven werd toen voorzichtig enige vernieuwing doorgevoerd, wat evenwel de crisis, in deze congregatie zoals in andere, niet heeft voorkomen. Na het Tweede Vaticaans concilie werden fundamentele hervormingen gerealiseerd. Beleidsbeslissingen werden in overleg en met inspraak van de basis getroffen. Van een gecentraliseerde bestuursstructuur schakelde men over op een gedecentraliseerd model. In plaats van zijn traditionele uniformiteit nam het